

Herdenking Oranjehotel 2023

Geachte aanwezigen,

Graag heet ik u van harte welkom bij deze 78ste herdenking van het Oranjehotel. In het bijzonder begroet ik oud-gevangenen en nabestaanden van hen die hier gevangen zaten tijdens de Tweede Wereldoorlog. Ook heet ik onze twee sprekers van vandaag, Maarten van Ooijen en Vincent de Kom, van harte welkom.

De plek waar we nu zijn en het gebouw waar we nu op uitkijken herinneren ons aan een donkere tijd. Een tijd waarin wetteloosheid en rechteloosheid aan de orde van de dag waren. Een plek waar mensen werden opgesloten omdat zij zich verzetten tegen onrecht en onderdrukking.

Vandaag gedenken wij deze mensen en staan wij stil bij hun levens, zoals Rosa Boekdrukker die hier vanaf april 1941 opgesloten zat vanwege haar betrokkenheid bij de Februaristaking, als reactie op de toenemende vervolging van Joden in Nederland.¹

Of de antroposofische arts Paula van Suchtelen die in juni 1943 een gepeperde brief stuurde aan Rijkscommissaris Seyss

¹ Rosa Boekdrukker (1908-1982), gearresteerd in april 1941 en in Oranjehotel opgesloten. Veroordeeld tot 10 jaar tuchthuis. Kwam uiteindelijk in Bergen – Belsen terecht waar ze werd bevrijd.

Inquart dat het “doorvoeren van de rassenleer, het wegvoeren van zieken en de sterilisatie van gezonde mensen, indruiste tegen alle medisch-ethische normen waaraan zij door haar beroepseed gebonden was” en waarvoor zij bereid was ‘haar leven en vrijheid in de waagschaal te stellen’. In augustus 1943 werd zij gearresteerd en hier 1,5 maand opgesloten.²

De ontberingen eindigden in 1945. Feitelijk. Maar voor veel mensen is oorlog nooit ver weg. De gevolgen van oorlog, vervolging en geweld kunnen nog generatielang doorwerken en hun stempel drukken op het individu of de samenleving. Of spelen een grote rol binnen families. Niet voor niets heeft het Platform WO2 dit jaar dan ook uitgeroepen tot het themajaar ‘Leven met oorlog’. Een thema waar het NM Oranjehotel dit jaar ook bij stilstaat met een tentoonstelling.

Leven met oorlog en onderdrukking zijn ook onderwerpen waar onze gasten in dit programma vanochtend bij stilstaan, of soms letterlijk mee te maken hebben.

Zojuist hoorde u werk van de nu 85-jarige Oekraïense componist Valentyn Sylvestrov. Hij vluchtte in 2022 bij de Russische inval in Oekraïne naar Berlijn waar hij nu woont en werkt. Zijn werk werd uitgevoerd door Galyna Bilych, violiste

² Werd in augustus 1943 gearresteerd en in het Oranjehotel opgesloten, waar zij gevangen zat tot 15 september 1943. Toen vrijgelaten.

in het Nationaal Symfonie Orkest van Oekraïne. Samen met haar twee kinderen vluchtte Galyna in 2022 naar Nederland. Straks hoort u haar nogmaals, samen met altvioliste Oksana Mukosii die al in 2014 bij de annexatie van de Krim naar Nederland kwam en hier haar leven als professioneel violiste vorm heeft gegeven.

Want terwijl we stilstaan bij wat hier tijdens de Tweede Wereldoorlog gebeurde, mogen we ook actuele gebeurtenissen uit de wereld niet uit het oog verliezen. De recente oorlog in Oekraïne herinnert ons eraan dat vrede en stabiliteit niet vanzelfsprekend zijn. Het lijden van onschuldige mensen en de verwoesting die oorlog met zich meebrengt, roepen ons op ons in te zetten voor internationale samenwerking en het voorkomen van conflicten.

Vreedzaam samenleven en diplomatieke oplossingen verdienen altijd de voorkeur boven geweld, tenzij dat door kwaadaardige aanvallen op je eigen land gerechtvaardigd is. Een “daad van agressie” mag niet onbestraft blijven, zoals president Zelensky zei afgelopen 4 mei bij zijn bezoek aan het Internationaal Strafhof.

De herdenking hier vandaag is daarom ook een kans te laten zien hoe wij met anderen willen samenleven. Een oproep om huidige en toekomstige generaties te behoeden voor dezelfde fouten, ook al lijkt dat soms een onmogelijke taak.

Door te herdenken vergeten we het verleden niet én sporen we onszelf aan niet onverschillig te blijven voor onrechtvaardigheid en onderdrukking in onze eigen tijd. Dat betekent onze stem verheffen tegen discriminatie, intolerantie en schendingen van mensenrechten. Waakzaam zijn en jezelf uitspreken als dat nodig is.

Ook Anton de Kom sprak zich krachtig uit. In zijn boek 'Wij slaven van Suriname' uit 1934 bekritiseerde hij koloniale onrechtvaardigheid en racisme. Zijn betrokkenheid bij het verzet leidde in augustus 1944 tot zijn arrestatie en gevangenschap in onder andere het Oranjehotel. Hij betaalde een hoge prijs en vond uiteindelijk de dood in kamp Sandbostel.

De Koms woorden en daden vormen een tijdloze herinnering aan de noodzaak om systemen van onderdrukking te doorbreken.

Geachte aanwezigen,

Het Oranjehotel staat voor weerbare mensen die hun mond niet hielden, opkwamen tegen onrecht en hun leven riskeerden voor vrijheid en recht.

Laten we hen vandaag herdenken en zorgen dat we hun verhalen blijven doorgeven. Want nu het aantal ooggetuigen steeds kleiner wordt, rust die verantwoordelijkheid op ónze schouders. Meer dan ooit.

Ik geef graag het woord aan Vincent de Kom, achterkleinzoon van Anton de Kom.

==

Vervolg teksten bij de verschillende onderdelen in het programma.

Geachte aanwezigen,

Als NM Oranjehotel zoeken we altijd naar verbinding met de toekomstige generatie. Sinds vele jaren is het Maris College adoptieschool van ons monument. Leerlingen van deze school brengen elk jaar een bezoek aan het Oranjehotel, zo ook het afgelopen jaar. Dit jaar hadden ze een bijzondere ontmoeting met een leeftijdgenoot, achterkleindochter van oud-gevangene Jan Eusman.

Voordat we hier naar gaan kijken, nodig ik graag demissionair staatssecretaris van VWS, Maarten van Ooijen, uit op het podium.

==

Geachte aanwezigen,

We zijn aangekomen bij de onderdelen van dit programma die al sinds 1946 ongewijzigd zijn: de stille gang langs Dodencel 601 en kransleggingen.

Destijds op 5 oktober 1946 vond de eerste reünie van oud-gevangenen van het Oranjehotel plaats. Oud-gevangenen en nabestaanden kwamen op die dag bijeen om Cel 601 als monument en herdenkingsplek in gebruik te nemen. Cel 601 als symbool voor alle gevangenen die hier destijds zaten.

Bij die gelegenheid was ook Chris Heijer aanwezig, zoon van Johan Hendrik Heijer. Verzetsman Heijer raakte in het begin van de bezetting betrokken bij de Ordedienst, groep Westerveld. Hij werd echter in maart 1941 gearresteerd en opgesloten in het Oranjehotel. Hierna volgden Kamp Amersfoort en uiteindelijk Sachsenhausen. Daar werd hij op 3 mei 1942 samen met 61 andere leden van de OD en negen leden van de groep Merkel doodgeschoten.

De toen jonge Chris Heijer maakte die eerste reünie hier mee samen met zijn moeder ter nagedachtenis aan zijn vermoorde vader. Ik vind het bijzonder eervol dat hij vandaag opnieuw

aanwezig is. Namens oud-gevangenen en nabestaanden zal hij straks de eerste krans bij Cel 601 plaatsen.

Wij zullen nu eerst luisteren naar het stuk Melody in A minor van Miroslav Skoryk.